

Año LXXVII. urtea

264 · 2016

Príncipe de Viana

Joxemiel Bidador
(1970-2010)

SEPARATA

Idazlearen aita

Joxemiel BIDADOR

Sumario / Aurkibidea

Príncipe de Viana

Año LXXVII · nº 264 · enero-abril 2016

LXXVII. urtea · 264. zk. · 2016ko urtarrila-apirila

JOXEMIEL BIDADOR (1970-2010)

Aurkezpena / Presentación

Idoia Sara 7

Euskararen eta euskal literaturaren historia Nafarroan La historia del euskera y la literatura vasca en Navarra

Euskal formulakuntzaren hurbiltze baterako 17

Irudimenaren klasikoak euskal literaturan. Eliz idazleek irudimena
erabiltzen: antologia txikia 85

Biktoriano Huiziri buruzko berri laburra (1860-1938) 97

On Kixote Nafarroan 107

Idazlearen aita 113

Aitatxorengandik jarrera literarioaz ikasten 123

Alexander Tapia Perurena, Iruñeko olerkaria. Bere lanaren azterketa
estilistikoa 131

Alexander Tapia Perurena. 21 olerki aurkitu berriak 147

Kattalin Umezurtza antzerki lana 177

Jose Agerrereren olerkigintza osatzen (I) 199

Jose Agerrereren olerkigintza osatzen (eta II) 239

Euskararen memoria Nafarroan 36ko gerran: Larrekoren *Gerla urte gezur urte* 279

Gerraurreko euskalgintza nafarraren afera dokumentala: erantzun garbi
gabeko galdera zenbait 293

Prólogo a *Capítulos de la historia del euskera* 303

Prólogo a *Toponimia navarra* 309

Sumario / Aurkibidea

Kazetaritzaren historia Nafarroan / La historia del periodismo en Navarra	
<u>Pablo Fermin Irigarai <i>Larreko</i>: Nafarroako euskal kazetaritzaren aitagoia</u>	315
<u>Nafarroako euskal idazle handi bat: Manezaundi</u>	341
<u>El euskara en los medios de comunicación navarros durante el siglo XX: incidencia de la ley del vascuence en la información</u>	353
Erriberako euskalaritzaren historia / La historia de la vascológia de la Ribera	
<u>Ribera de Navarra y euskara, siglo XX. Historia de un encuentro insoslayable</u>	367
<u>Los académicos de la Ribera: Peralta, Iribarren y Garde</u>	405
<u>Obra histórico-literaria de Juan Pascual Esteban Chavarría</u>	429
<u>Obra histórico-literaria de José Joaquín Montoro Sagasti</u>	453
<u>Eusebio López: impresor y vascófilo lodosano</u>	459
<u>Joxemiel Bidador González: bibliografía</u>	473
LOS TRABAJOS Y LOS DÍAS DEL AÑO 2015 / 2015eko LANAK ETA EGUNAK	
<u>Tesis doctorales sobre temática navarra de ciencias humanas, sociales y jurídicas</u>	479
<u>Congresos, jornadas, seminarios y proyectos de investigación de historiadores e historiadoras de la Universidad Pública de Navarra</u>	
<u>Zuriñe Sainz Pascual</u>	489
<u>Congresos, jornadas y seminarios de la Universidad de Navarra sobre ciencias humanas y sociales</u>	
<u>Fina Trèmols i Garanger</u>	495
<u>Producción literaria de autores y autoras navarras</u>	
<u>Mikel Zuza Viniegra</u>	503
<u>Nafar literaturaren uzta</u>	
<u>Ángel Erro Jiménez</u>	507
<u>El pintor Miguel Echauri</u>	
<u>Emilio Quintanilla Martínez</u>	511
<u>Imaginación y talento frente a los recortes. Las artes escénicas en Navarra</u>	
<u>Alicia Ezker Calvo</u>	521
<u>Mucho que contar, mucho por andar</u>	
<u>Marta Artica Zurano</u>	539
<u>Etnografía, folclore y cultura tradicional</u>	
<u>David Mariezkurrena Iturmendi</u>	547
<u>Turismo y actividades culturales en Navarra</u>	
<u>Ainhoa Aguirre Lasa</u>	553
<u>Currículums</u>	561
<u>Analytic Summary</u>	565
<u>Normas para la presentación de originales / Idazlanak aurkezteko arauak</u>	571

Idazlearen aita*

Joxemiel BIDADOR

*Mi padre era bueno con una bondad
un poco caprichosa y arbitraria*
Pío Baroja

*Mi abuelo pasó por la vida como un pájaro,
riendo, cantando y haciendo cosas raras*
Julio Caro Baroja

Hainbatek euskarazko lehenbiziko eleberrizat *Atheka-gaitzeko oihartzunak* jotzen dute, usain barojatar garbiko lana. Jean Baptiste Dasconagerrek 1867an argitara eman zuen omen itzeleko eleberria aisaro saltzeko izenburupean ipini «traduit du basque» abata zuria erabiltzean ere ez zuen originaltasunez jokatu, eta alde zuzenetik bere erdal lana errazkiago haizatzeko apeu petral hau hedatu zuen beste Baroja bat izan bazen: Serafin Baroja Zornotza, Ricardo margolariaren eta Pío idazlearen aita hots.

Ez zen gure Serafin barojatarren aikoburu lehenengoa, erdal kulturari gagozkion be-zanbatean bederen, izan ere XVIII. mende bukaera aldetik edo inprimatzaile ezagunak izan baitziren. Paperekiko ardura hartu zuen lehenbizikoa Rafael Martinez Baroja izan zen, birraitona, Haron 1770ean jaioa. Oiartzuna ezkondu zen, Arrietatarren botikara.

* I. Azkona Huércanos eta J. K. Lopez-Mugartza (koord.), *Pío Baroja. 50 urte*, Pamplona-Iruña, Iruñeko Udala, 2007, 61-71.

On Pioren esanetan, 1803an ezkondu zenean lehenbiziko abizena ezabatu zuen *por poco decorativo y acaso impuro*. 1806an moldetegia erosi zuen eta *La papeleta de Oyarzun* aldizkaria hasi zen inprimatzen. Geroago Donostiara eraman zuen moldetegia, eta bertan, besteen artean, *El Liberal Guipuzcoano* (1820-1823) atera zuen.

Pio Baroja Arrieta aitatxi oiartzundarrak, anaiarekin batera, moldetegia Donostiako Konstituzio plazaren 7.ean zuen, eta Donostiako zinegotzia behin baino gehiagotan izan zen; Kontxesi Zornotzarekin ezkondua, hirian zendu zen 1869. Barojatarren etxea XIX. eko Donostian zeuden garrantzitsuenetarikoa izan zen, eta argitara eman zituztenen artean bazeuden bai euskal literaturaren altxor zenbait, Iztueta, Iturriaga, Zabala edota Lardizabalenak kasurako, edota bai erderazko liburu pisuzko ez gutxi, estrainekoz ageri Thiersen iraultza frantsesaren historiazkoa edo Monederoren giza gorputzari buruzkoa besteren artean.

Serafin Baroja Zornotza Donostian 1840an jaio zen. Goi ikasketak Madrilen burutu zituen, meatzetako ingenieritza, eta bertan ezagutu zuen Pascual Madoz. Madrilen ere berekin eraman zuen ideologia liberala zorroztu zuen, antiklerikalismo sendoa gehituz. Ingenieritza bukatutakoan, Huelva aldeko Riotintora joan zen 1868an, hango meatzetako arduradun, eta hantxe izan ziren senar-emazte seme eta amaginarreba bera ere meatza ingelesei saldu zieten arte. Geroztik, beti ere lanaren karietara, leku aunitzetan ibiliko ziren, hala nola, Donostian, Madrilen, Iruñean, Valencian, Granadan, eta Bilbo aldean.

Serafin Baroja, *idazlearen aita*, Pio famatu ostean bisita txarteletan umorez inprima-razi zuen bezala, 1912ko uztailaren 15ean zendu zen Beran, erosi berria zegoen Itzea etxea zaharberriturik ezagutu gabe. Piok ez zuen bere idazkietan aipamen gehiegirik utzi bere aitaz. Harremana ez zen berez txarra izan, baina bai gora-beheratsua. Piok bere bizitzan izan zituen esperientziarik bizienetakoak aitaren ondoan bizitu zituen. Ezaguna da Iruñeko kartzelakoa. Nafarroako hirian bizi zirela, Sanferminetan, aitaren laguna zen Angel Minondo donostiarrak barrabaskeriaren bat egin omen zuen zezen plazan, areetara zerbait botaz edo, eta isuna ez pagatu nahirik San Frantziskoko kartzelara eraman zuten. Serafinek atsalaskari ederra antolatu zuen espetxean bertan, eta semea berekin eraman zuen. Argazkia badago, Piorik gabe baina. Valentziara aldatu zirenean ere, aita semea aurreratu ziren bakarrik etxe bila. Zestoan mediku plaza atera zuenean, familia-ekin batera bizi izan zen Pio denboraldi batez; orduan bidaitxo bat egin zuen aitarekin laguntzaile: *hice con él uno de los viajes que me dejaron más gratos recuerdos en la vida*. Serafinek bere lagunak galdu zituenenean, ordea, semeen lagunekin ibiliko zen, horrek daraman guztiarekin. Honela jaso du Sanchez-Ostizek berrikan ateratako Pio Baroja idazlearen azken biografian:

Serafin Baroja era, creo yo, mucho menos convencional, más vital, más gozador de los dones de la existencia, que su hijo Pío, que, para pesar suyo, vivió acometido de un puritanismo y de un descontento que no le dejaban en paz [...] Las páginas que le dedica a su padre en sus memorias dejan traslucir una mezcla de admiración y de enfado, tan ciertos el uno como el otro. Muy a su pesar, tiene que admitir que era un hombre bueno, alegre, divertido, con mucha imaginación, tal vez, pero no puede con su falta de sentido práctico y su negativa a ser alguien socialmente.

Julio Caro Barojak ere, Serafinen ontasuna azpimarratzearekin batera, ez zeukan andinahia, gizartean gora egiteko irrika falta nabarmendu egiten zuen:

La imagen que dejó grabada en la familia y en todos los que trataron con él, fue la de un hombre fundamental, esencialmente bueno. En casa decían que el más bueno de la familia misma. Su bondad era alegre, instintiva, casi carnal [...] Vivió en la época de las vacas gordas de la minería vasca, tuvo cargos importantes y pasó por ellos sin sacar un real.

EKARPEN LITERARIOA

Gaztetandik ekin zion idazteari, moldetegia etxean bertan izatea probestuz. Lehenbiziko lanak 1865ean atera ziren, ipuin bilduma bat, *Noveluchas y cuentos, sucedidos y pasatiempos, edición ilustrada con excelentes grabados en papel*, eta eleberri bat, *Los pillos de la playa, novela escrita en vascuence por Tantanfirulet, célebre tamborilero de Mizpirandienea y vertida al castellano por Andre Grashi*. Donostia, Lezo eta Pasai eskenatoki zituen idazki honen gertakizunen jatorrizko euskal aldaera idorotzeari ekitea zeharo ments litzateke, gorago esan bezala, salmentari begira botatako amu antzu baita.

Euskaraz ateratako lehenbiziko lana 1875ean agertu zen, *Gazi gezak* izenburuarekin, poesia liburu elebiduna. Serafinen ekoizpen poetikoa, ausaz bertsoaritzatik hurbilago dagoena, ez zen txikia. *Malkoak eta itzalak* izenburuko liburua ere egin omen zuen, haren arrastorik egun ez badago ere. Edozein modutan ere, Serafinen bertsoak topagarriak dira; gehienak *Euskal Erria* aldizkarian argitaratu ziren. Julen Urkizaren bertsoen bibliografian hogeita zazpi poemen berri jasotzen da, eta Patri Urkizuk Txertoan 1988an ateratako Serafinen antologian hogeitabat jaso zituen. Urkizuk berak banatzen ditu Serafinen Barojaren bertsoak zenbait ataletan: ziri-bertsoak, gerla-kantak, filosofikoak, alegiazkoak, eta omenaldizkoak. Hona hemen ziri-bertso gatz-piperdun bat, «Madalenen arrazoia»:

Madalen ezkondu zan
Bersolari batekin;
Zortzi garren ilean
Poz aundiarekin,
Eder eta galanta
Seme bat du egin.

Ama suyaren kontra
Pozoituta dago,
Ta alabak esaten du:
–Nola geroago,
Zortzikoak egiten
Oitua badago?

Guztietan arrakastarik handiena izan dutenak festa giro donostiarrean oraino kantatzen diren batzuk aipatu behar dira, tartean Sarriegiren musika duen «Donostiako martxa». Eite honetakoa ere «Erriko seme donostiarra» La Fraternal elkarteak lore jokoetan zilarrezko kikaraz saritu zioten sonetoa:

Begiyetan farrak; aboan, fina,
Itz erdi egokia edo lorea.
Sudurra zertxo bat lotsagabea:
Damakin beldurti, moldatu ezina.

Naiz pobre edo aberats, beretzat dina;
Pixoyaletatik soinu zalea;
Dantz guzietan zan pare gabea
Ta ez zitzaion irten lenengo agina.

Txapel altuakin, boina jetxirik
Begiraino, edo utsik kalparra,
Ondo beti; nai dan soina jantzirik.

Dirudi dukea; naiz izan zarra,
Ume beti. Au da bizi bizirik
Erriko semea. Donostiarra.

Donostiar petoa eta Donostia gogoan, ez zuen haatik eragozpenik izan bere hiriaren bizkar barre egiteko, bukaera bereziko hamarreko txiki honetan bezala:

Donostiarrak dute
Aukera doiya
Urtero egiteko
Festa bat berriya.
Eta egiten dute
Gauz oyez gainera,
Ardit bat izan gabe
Aberats papera,
Argatik esan da
Denbora denetan:
San Sebastian
Mucha bandera y poco pan.

Serafinek argitara eman zituen hurrengo lanak bi egutegi izan ziren, *Almanaque bilingüe erderaz eta euskeraz*, 1878 eta 1879 urtetarako. Batean *Santo Tomasko feriya*

jasotzen zen eta bestean hiru ekitalditako *Pudente* opera. Azken hau Trajanoren garaiko Riotintoko meatzetan giroturiko istorio harrigarria da:

Irudiko dira entzuleak opera onen eginda gertatzen dala Trajano enperadorearen egunetan, Betikako lurbiran, orain Huelva, Ayamonte, Niebla, Rio Tinto, Tharsis eta Moguer arkitzen diran barrutian.

Operaren hitzak euskal aire herrikoien gainean eginak dira: *Intxauspeko alaba*, *Amairu puntukoa*, *Kontsesirentzat*, *Txanton Piperrri*, *Mari Domingi*, *Aresoarren bandera*, *Izar eder bat*, *Festara*, *Belaun txingoa*, *San Inazioaren martxa*, *Upelategi*, *Xarmangarria*, *Maritxu nora zoaz*, *Gernikako arbola*, *Xori errexinola*, *Hiru damatxo...* Caro Barojaren ustez porrota itzela izan zen, baina *Euskal Erria* aldizkariak 1912an ateratako Serafinen nekrologikoan kontrakoa jaso zuten, hau da, *éxito colosal*, Santistebanen musika, Salaberriaren eszenografia eta Toribio Altzagaren zuzendaritzapean.

Antzerki generoa utzi gabe, 1882an *Hirni, ama alabak* bi ekitaldiko drama inprimarazi zuen Iruñeko Fortunato eta Isturitzen etxean. Hiru errealetan jarri zuten salgai, moldetegiaren etxean, hau da, Gaztelu enparantzako 17.ean, baina ez zen aleki bat ere saldu. Honakoa bertso dodekasilabotan tajutu zuen, eta edizioa elebiduna izan zen, non Hirni neskatxak bere buruaz beste egiten duen bere maite Bilgotxen gorpuarekin batera ibaian sarturik. Drama hau idazteko inspirazioa Beratik Elizondora zihoan batean etorri zitzaiola esan zuen Serafinek noiz edo noiz.

Izkiriagintza pragmatikoago batean murgildurik, kazetaritzan ere aritu zitzaigun Serafin Baroja. Madrilgo *El tiempo* egunkarian azken karlistadaren gerrate kronikak largatu zizkigun oparo eta zehatz, Donostiako institutuan historia naturaleko behin behineko irakasle ziharduela, Txertoakoe 1986an argitara eman zituztenak Julio Caro Barojaren hitzurre batekin. Haiexek 1876ko urtarrilaren 10tik ber urteko otsailaren 26ra bitartean idatziak dira. Bertan aisa atzeman daiteke gauza jakina zena, karlistei zien herra hirotua alegia. Otsailaren 22ko eskutitzan Donostian jasoriko bertso batzuk eman zituen, Alfonso XII.aren alde:

Amabigarren Alfonso dago
Donostiako errian
Errege maite, gizon egiña
Gaztetik estrangerian
Malko tartian aur bat ziñala
Utzi ginduzun tokian
Pozen indarrez negarrez ere
Gaude gaur zure aurrian.

Baina Serafinek ere erregegaiari eskainitako bertsoak idatzi zituen, bere ideologia adierazle ezin garbiagoak; hona hemen bederatzi puntuko bi:

Orra sei bertso Karlos
Zazpigarrenari,
Erderaz *niño terso*
Deitzen danari;
Onlako tituluak
Baditugu ugari,
Anai badiyozka josi
Bere dinbreari:
Ez dek gaizki ari
Denen lotsagarri
Eskintzen farrari
Pailaso ergel ori:
Ez zaigu kirten txarra
Guri erori!

Karlos erregetzako
Ez zerade oyala,
Ez diyozu botako
Zuk azkazala;
Karlistak badakite
Lastai bat zerala
Ta zure izenian
Gizentzen dirala,
Berak diyote ala,
Ta inolaz ala da,
Ea, Karlos, bada,
Juaz atabala
Zuaz Espainiatik
Enoramala.

Ildo honetatik segituz, 1879ko apirilaren 21ean *El Urumea: periódico no político* egunkaria agertu zuen Ricardo anaiarekin Donostian. Bertan aldikako *Entre Madrid y San Sebastián: amores prosaicos* eleberria agertu zuen besteak beste. Izan ere, Serafinen prentsa kolaborazio gehienak literarioak izan baitziren. Iruñeko *El Navarro* izeneko egunkari liberallean *Perico Pello de Alabaindanere: apuntes para la historia de un buen apunte, escritos por él mismo en vascuence y traducidos al castellano* ageri zen, eta 1895eko *La Voz de Guipúzcoa* egunkarian *De Chamberí a Madrid, 100 metros en 25 días* eleberria.

Iruñean zegoela, 1883ko urtarrilaren 1ean *Bai jauna bai: periódico bilingüe castellano vascuence* astekaria agertarazten hasi zen, geroxeago ere Madrilen arra-azalduko zena 1904an. Ideologikoki 1881-1885 bitartean nafar hiriburuan ateratako *El Navarro* egunkari liberalarekin hertsiki lotuta zegoen. *Bai jauna bai* horretan Serafinek ezizen abondo erabili zituen: Anisch, Equich, Equech, Malcosh... Barojak berebiziko saiakera egin zuen hain-

bat egileren lan zatiak euskaraturik agertzeko: Campoamor, *Tormesko lazarotxoan bizia*, Alarcón, Bécquer, Calderón, Coronado, García Gutiérrez, López de Ayala, López García, Manuel de la Revilla, Selgas, Uhland, Lope de Vega, Zorrilla, edota Shakespeare bera ere:

Izan edo ez izan, ontan dago dena.
Zer da nobleago, sufritu indar gabe,
Makur, mugaitz oker, zori zurkaitzena
Edo bein urratu gogor atsekabe.

Itzulpen hauez gainera Kantauri itsasoko arrainen hiztegi hirukoitza, Larramendik antzera gaztelera-euskara-latina, eta Sakanako deskribapen geologiko bat plazaratu zituen bere papertxoan. Astekariak lau orrialde zituen, bi zutabetan, F. J. Izturitzen moldegegian egiten zen eta Serafinen etxea bera zen azalean agerturiko administrazio helbidea, Karrika Berria 30, 2. ezkerrean. Bizitza laburrekoa, sei ale baizik ez ziren agertu Iruñean eta beste lau Madrilen. Porrot honen arrazoien artean Iruñeko udalak harpidetza egiteari emandako ukoa:

No habiendo conseguido reunir el número suficiente de suscriptores para pagar la mitad de los gastos de impresión se suspende la publicación de este número bilingüe.

Inon agertu izan da euskara bera zitekeela salmentarako traba, baina ez dirudi honakoa nahikoa arrazoi, izan ere, astekaria elebiduna zen, urte horietan Iruñean ez zegoen euskarekiko kontrako jarrera berezirik, txepela bazen ere, eta hirian oraindik zegoen euskaldun kopurua ez zen horren txikia. Arrazoiago zatekeen astekariaren joera liberala, edota eduki literarioa, iruñar gehienaren interesekoa izanzen ez zena. Harpidetza saria zortzi pezetakoa zen urteko, hamaika pezetakoa atzerrian edota itsasoz bestaldean, eta zenbaki soltea erreal batean saltzen zen.

Literaturak ezezik baita musikak ere atsegiten zuen Serafin Baroja. Halako batean Lizarran atxilotu zuten kalean kantatzeagatik, baina musikaz polito bazekien, eta Santistebanekin askotan aritu zen txelojole. Aipatu dugu *Pudente* opera Santistebanen musikaz taularatu zela. Ez zen bakarra izan. *Amairu damatxo* operaren hamargarren ekitaldia Donostian eta lehenbiziko ekitaldia Madrilen papereratu zituen 1904an. Operak hamairu ekitaldi izanzen zituen, baina bi hauek baizik ez ziren atera; XVII. mendean kokatua, akzioa Donostia, Pasaia, Hondarribia eta Irunen jazoten da. Madrilen ere, 1904an eta *Bai jauna, bai* aldizkari-txoaren ale berezi bezala agertu zen hiru ekitaldiko *Lutxi* opera; 1512an giroturik, Nafarroara frantsesen aurka borrokatzera doazen gipuzkoar batzuen gorabeherak jasotzen ditu.

Bukatzeko, eta Serafin Barojak erabili zuen euskarari dagokionean, argi dago gipuzkera dela, berauk aitortu gisa: *Siga el que quiera a Bonaparte, Azkue, Campión, Arana eta Goiri Sabin, yo sigo a Larramendi, Iztueta, Iparragirre siempre*. Hona hemen lagin adierazgarria izan daitekeena:

Aserretu ziraden erri txiki bateko bi auzotar, eta beretako bat, mendekatzeagatik, jua zan bestearen etxera, eta atean eskribitu zuen ikatz batekin: astoa. Ikusi zuen besteak ateko letreroa eta berala jua zan kontrarioaren bila, bainan nola aurkitu ez

zuen etxean, esan zion morroiari: zure nagusiari esan bear diozu izan naizela bisita pagatzen, eta beste batean, etortzen danean ni bisitatzera, ez duela nere etxeko atean bere izena jartzeko bearrik.

Serafin hil ostean Donostiako zenbait lagun eta antzerkigile hirutxulotarrak azken agurra kantatu zioten, tartean Jose Artola, Rosario Artola edota Toribio Alzaga:

Biyotzian pena ta
Begiyen malkoak
Aundiyak dira gure
Naigabe gaurkoak
Ez gaude astutzeko
Zure lan naikoak
Sarituko zinduben
Bada Jaungoikoak.

Agur Serafin. Zu juanagatik emen zure euskal lan egokiak gelditzen zaizkigu. Abek ditugun bitartian ez gera zutaz astuko.

LABURPENA

Idazlearen aita

Ibilbidea, Barojatarren aitalehen Serafin Barojaren bizitzan eta obran zehar (Donostia, 1840-Bera, 1912). Euskal literaturari egin zion ekarpena, haren kanta eta olerkien azterketaren bidez.

Gako-hitzak: Serafin Baroja; euskal literatura; biografia; kanta; poesia.

RESUMEN

El padre del escritor

Se realiza un recorrido por la vida y obra de Serafín Baroja (Donostia, 1840-Bera, 1912), el patriarca del clan de los Baroja. Se analiza su aportación a la literatura vasca, a través del análisis de sus canciones y poesías.

Palabras clave: Serafín Baroja; literatura vasca; biografía; canciones; poesía.

ABSTRACT

The writer's father

The life and work of Serafin Baroja (Donostia, 1840-Bera, 1912), the patriarch of the Baroja clan, is reviewed. His contribution to Basque literature is examined through an analysis of his songs and poems.

Keywords: Serafin Baroja; Basque literature; biography; songs; poetry.

